

Učiteljski

TOVARŠ.

Izhaja
1. in 15. dne vsakega
meseca na celi pol.

List za šolo in dom.

Velja
za vse leto 2 gl. 50 kr.,
za pol leta 1 gl. 30 kr.

List 10.

V Ljubljani 15. maja 1872.

Tečaj XII.

Uk o prirodopisu.*)

„Uk o prirodopisu ali naravopisu ima namen, učencem buditi veselje in ljubezen k naravi ali prirodi, in jih seznaniti z najbolj razširjenimi naravnimi telesi ali s prirodninami, ter jih voditi k bistremu, tankemu pazilu in znakovitemu popisovanju gledanih teles.“ Tako ukazuje učilni red, t. j. ukaz ministra za bogočastje in uk od 20. avg. l. 1870. Po tem ukazu tedaj je uk o prirodopisu zapovedan uk v ljudski šoli. Marsikterega ljudskega učitelja obhajala je nekaka skerb in celó nevolja, ko je prvič slišal, da bode se tudi v ljudski šoli podučevalo v prirodopisji; toda ko človek to stvar bolj na tanko ogleduje in premišluje, vidi, da je to čisto naravna — prava prirojena vednost, brez ktere človek med svetom živeti ne more. Poglejmo, kako so temu uku t. j. prirodopisu pognale perve korenine! Ko bi bili mi prišli tù sim zaperti v tami, ali, ko bi bili nas prinesli ali pripeljali spavajoče tù sim, gotovo bi bilo naše prvo vprašanje, ko bi se zbudili: Kje smo? In kar koli bi prvič videli, bi ogledovali in vprašali: kaj je to? čemu je to? Kedar koli prikaže se človeku kaka nova prigodba, neka moč ga sili, da vpraša o tej novi stvari, in ni popred miren, dokler ne pride stvari do korena. To je lastnina človeškega duha. Iz tega nagiba rodile so se po dolgem premišljevanji vednosti in razna znanja, — in ta nagib bode dalje še vodil človeka do večega lepšega spoznanja, in sam Bog vé, kje so temu lepemu nagibu postavljene meje, morda nikjer, ter so večne, kakor večni je duh človeški. Gotovo so bili enkrat časi, ko je človeški rod stopil iz zibelke in šel k prvim poskušnjam samostojnega djanja. Kamorkoli je pogledal, povsod mu je bilo vse novo, in ni se dolgo škodljivih stvari samo ogibal in z dobrimi se pečal, temuč jel je tudi prašati: kaj? čemu?

*) Govoril pri uč. besedi 1. t. m. A. P.

od kod? so vse te stvari, t. j. začénjal je pravilno misliti. Bolj čudna ko je bila kaka reč, bolj ga je mikalo, na tanko jo poznavati, in če ni mogel povsod pravega vzroka zadeti, je mrtvim rečem dajal žive podlage, t. j. vsem imenitnejšim prikazkom je mislil si skrivne delalce. Djal je, da nekdo megle po nebu podí, da iz skal vodo lije, da kdo dela cvetice in vse rastlinstvo. Vsa narava mu je bila polna delalnih duhov. Da vse to pride in se godí po natornih postavah, tega si misliti ni še mogel. Njegov um je bil za to še zelo preslab. Pa ne samo v prvih časih, zmirom je človek tak, da si zemeljske reči in prikazni rad razjasnuje z nadzemeljskimi vzroki. Zmirom je človek veroval v skrivne duhove, ki so delali v naravi, in še do današnjega dne se jih nismo znebili. Kakor pa je omika rastla pri ljudeh, zginjali so tudi osebni duhovi; človek se je vstopil višje nad naturo, in odmikal ji je bolj in bolj samostojno, dušno življenje. Čudno pa je pri zapazovanji narave to, da človek rad začénja tam, kjer so že drugi kako reč končno dognali. Kaže se, kakor da bi na svetu vse šlo v kolesu — konec je začetek. Da bi človek vendar s svojim premišljevanjem in s svojo učenostjo tako daleč pritiral, da bi bilo to, kar ima za resnico, v istini resnica, a ne sama prazna domišljija. — Kako pa vadimo učence, da naravo prav opazujejo, t. j. da se učé naravoznanstva? Naj poglobitno pedagoško vodilo je: Ravnaj vselej naravno — naravnost tako, kakor je človeškemu duhu in značaju primerno. Otroku naj stvari, ki jih vidi, naj pred prav ogleduje in na tanko prevdarja; po tej poti nabira si misli in z mislimi besede in popisovanje. Pravi zaumen pri kaki stvari je prva podlaga resničnemu razsodku. Otroku se mora vaditi, da vse, kar le vidi, pazno ogleduje in si o tem prave pojme prisvojuje. To se godí, ako se vadi pri vsaki stvari vprašati: kaj je to? čemu je? kaj mi koristi? kaj škoduje? Pravo mišljenje rodi prave občutke. Le tisti, kdor kako stvar umé, jo tudi čisla in občuduje. Čas, ki ga preživé otroci v ljudski šoli, naj obrača se ves v to, da se otroci vadijo misliti in pred vsem drugim, da se vadijo vsako stvar prav spoznati. Iz pravega spoznanja pride vse lepo in določno.

Ako človek gre pod milo nebo, mu pride v oko sto in sto reči, ki ga razveseljujejo. Tako je pri učencih. Ako kaj vidijo, skerbno vprašajo pri tej in uni stvari, in zbudí se jim veselje do narave. Radi opazujejo pomladi čvrsto zelenje, nježne cvetice, cveteča drevesa, zeleno polje, tamne tihe gojzde in vse rastlinstvo. Toda ne le rastline so, ki zanimivajo dečka, temuč tudi živali, ki ga domá in pri rastlinah radujejo. Vsa ta želja po naravoznanskem uku začénja se razvijati še le v šoli, kjer se po dobrem načertu učí naravoznanstvo, in sicer vselej tako, da se s tem naukom bistri um in žlahtni mlado serce. Naravoznanstvo naj učence vadi misliti pa pri tem tudi čutiti stvarnika in s tem se osrečevati.

Učenci, ki se v šoli prav učé naravoznanstva, so potem vse drugačni, kedar pridejo pod milo nebo. Deček pride čez dolgo zopet na zeleno trato, kjer je kot otrok si igral, lovil hrošče in metulje, kjer je nabiral cvetice in jih v šopku nosil domú svojim ljubim staršem, ali pa ko je z njimi venčal znamenja svetih podob. Tù mu je vsa narava kot božji tempelj, in ako je še nepokaženega serca, prešinja ga neka čudna moč, sladki čut, ki ga ziblje v rajskih fantazijah. On vé da,

»Človeku dozorelo je drevo,
In njemu vklanja polno se klasovje,
In pridne čbelice le zanj beró,
Njegov je sad, in zernje in satovje.

Tud' nizki mah le njemu zelení,
V radóst njegovo rožice cvetejo,
In ak' zakladov skritih poželi,
V nar očji maternem se mu odprejo.

Ko pótna palca pade mu z roké,
Ko steka čas, slovo bo treba vzeti,
Še enkrat sivček rad na polje gré,
Še enkrat če se po natori ozreti.

Premišlja, zamišlja, se solzí,
Natora ga tolázi in prerokuje:
Ne boj se, dragi sin, ostal boš ti,
Naj se 'kol tebe vse tud' v nič razsuje!

Zemljó sem očlo ti zročila v last
In posihmal bi več ne bil ko cvétje?
Tud v smerti ostaneš stvarstva kralj in čast,
V naročji mojem najdel boš zavetje«.

Materini jezik v ljudski šoli.

(Konec.)

Učitelj naj že pri prvih vajah pri branji učencem kaže spol in število, toda brez vsega mehaničnega slovničnega razlaganja. Kedar učenci beró v abecedniku vajo n: „on, ona, ono“, naj jim učitelj koj kaže, da **on** pomenja njega — moškega ali možko osebo, **ona** njo ali žensko osebo, **ono** pa ne kaže na tanko ne njega, ne nje, temuč taka bitja, katerih spola prav za prav še ne porajtamo ali ne čislamo, n. pr. dete jagnje, kljuse . . . Tù naj se učenci vadijo v raznem govorjenji spol teh zaimkov rabití, n. pr.: brat bere, sestra piše, dete spi. Ktero iz med besedi **on, ona, ono**, bodeš rabil namesto brat, sestra, dete? Če berem „one“, „une ni“, koga si tukaj mislim, njega ali njo? Če beremo: „imamo um“, ali govorimo tù samo od sebe moških, ali samo od sebe